

Zdeněk Motrekl

Ivan Klíma

Petr Pithart

Petr Tafoun

Zdeněk Urbánek

Eda Kriseová

Karel Pecka

Josef Jablonický

Elena Ponická

Jan Trefulka

Miroslav Kusý

Milan Šimečka

FILM

LITERATURA

Miroslav Červenka

Milan Jungmann

JP

Václav Havel

Jiří Honek

DIVADLO

Sergej Machonin

HUDEBA /??/

Td

- D -

- D -

- T -

Ludvík Vaculík

Pražský dřevoryt [2-3]

Je potřebí manifestů? [4-6]

Kavaler Josef Pekal [4-34]

V hospodě za deště [38-39]

Porucha rovnováhy [40-48]

Tao [49-52]

Čtvrtý vítěz [53-82]

Čuriš a Široký na slobodu [83-89]

Lukavické zápisky 1577 - 2. [90-104]

Balvany, balvani [105-106]

Přestavbáři III. [107-111]

Stížnosti přes Moskvu [112-113]

E. Koždětsvenckij: Zdaleka ne... [114-1

První stránky [119-121]

Zpráva o stojatých vodách [122-130]

Román o lásce a smrti [131-134]

Přítelkyně Ivy Kantárkové [138-140]

Za dr. Ladislavem Kradským [141-143]

Z pohádky do pohádky [144-155]

Potlesk pro Jazzevou sekci [156-158]

Dokument: Dopis českých a slo-
venských novinářů [159-161]

Den u vytržení [162-163]

Tisk [164-165]

Jaro je tady [166-168]

Je potřebí manifestů?

Už několik známých se mě ptalo, kdy spisovatelé konečně vydají nějaký manifest anebo se aspoň vyjádří k situaci, která se zdá opět spět k změnám.

Je pravda, že v kritických chvílích během tohoto století se spisovatelé obvykle ozvali nějakou společnou výzvou. Často je dokonce jako stav spojovali s událostmi, které sotva mohli významně ovlivnit. Naposledy se jim kladlo za zásluhu /a vzápětí za vinu/, že z jejich počínání vzešel společenský pohyb, který se nazýval obrodný proces. Mnohokrát jsem slyšel zopakovat názor, že spisovatelé zaskakovali za politiky, kteří v kritické době neobstáli, a že tohle spisovatelské konání bylo ke škodě obojému: literatuře, kterou pak tvůrci zanedbávali, i politice, v níž si počínali ochotnický.

Ve skutečnosti podobná tvrzení nadsazují - spisovatelé se většinou nezabývali politickými otázkami. Praktické problémy moci, manipulace a jejích nástrojů bývají bytostně cizí každému, kdo chce tvořit. Spisovatele mohou zajímat leda jako předmět literárního zájmu.

Manifesty, protesty a prohlášení spisovatelů za posledních sto let se vesměs týkaly jediného - totiž svobody. Svobody pro tvorbu, pro národ, pro politické vězně, svobody mluvit pravdu, svobody vůbec mluvit.

Jistě, usilování o svobodu je politickým činem, tedy každé zavolání, jež zve lidi k svobodnějšímu myšlení a jednání, znamená i politickou výzvu, ale každá tvorba se natolik váže se svobodou, že autor, který o ni přestane usilovat, se zároveň vzdává možnosti cokoliv vytvořit.

Také před dvaceti lety spisovatelé na svém sjezdu, který často sloužil jako příklad jejich politického vystoupení, neučinili mnohem víc, než že volali po větší svobodě. Bez ní, jak se obávali, zakrní nejen jejich tvorba ale i společnost.

Vývoj během dalších dvaceti let jim dal očividně za pravdu, mohli by stěží co dodat, aby to bylo působivější a výmluvnější než skutečnost v níž žijeme.

Ta skutečnost, jak víme, se utvářela podle představ lidí, kteří potlačili nejen literaturu, nejen svobodnou tvorbu ale i každý náznak svobodnějšího projevu. Do této skutečnosti patří zničené lesy, otrávené vody i vzduch stejně jako seznamy zakázané literatury, pokleslá žurnalistika, úpadek vysokého školství, pracovitosti, slušnosti, jazyka, poctivosti, jedním slovem mravů, patří do ní narůstající opilství,

úplatkářství, procesy s nevinnými, toxikománie mladistvých, falšování historie stejně jako arogantní lži a sebechvála těch, kteří vyžadují od společnosti úctu a poslušnost.

Spisovatelé by jistě mohli /stejně jako kdokoli jiný ze soudných lidí/ tuto skutečnost zaznamenat a shrnout do množství heslovitých bodů, zopakovat Aragonův výrok o Biaře ducha, citovat čísla, která jsou zdrcující, ale která stejně nevystihnou propastnost a beznadějnost hlubiny, do níž se noříme. Mohli by ještě jednou připomenout, že společnost, která se zřekla vyšších hodnot ve jménu pomyslných hodnot reálných a která soustavně pronásleduje a ničí vlastní kulturu, je odsouzena k zániku. Mohli by zopakovat své výzvy ke svobodě a jako před lety zavolat, že král je nahý. Ale nebylo by to vše už jen zbytečné, málopotřebné gesto?

To, co před dvaceti lety někteří spisovatelé hlásali v dobré víře, že společnost lze odřavit či obrodit, už by asi nikdo z nich neměl chuť opakovat. Nejen proto, že výzvy, které napoprvé zazní opravdově nebo dokonce pateticky, opakovány budou znít už jen šaškovsky, ale především proto, že není ke komu volat: král je nahý! Všichni to přece vědí. Sepisovat manifesty? Bezmála každý v této zemi by si je mohl sepsat sám, dokázal by v nich shrnout naše společné žaloby i tužby. Podobné manifesty ani tak nepotřebujeme skládat jako spíše plnit.

Po dlouhém období ticha či do úmoru opakovaných lží, lidé pochopitelně touží uslyšet nějaký burcující text, v němž by se skrývala nějaká osvobodivá pravda.

Jenže pravdu nelze prohlásit, nelze ji vtěsnat do jakéhokoliv manifestu či hesla. Kdo o to usiluje, stvoří jen novou podobu zjednodušení. Myslím si, že má-li spisovatel vůbec nějakou povinnost k lidem, pak je to povinnost, aby před jejich očima nezjednodušoval život do hesel, nepřijímal o něm žádný cizí obraz či obrat.

Bezmála dvacet let se snaží naši potlačovatelé umění /někteří se dokonce také vydávají za spisovatele/ všemi silami umlčet literaturu, ale nepodařilo se jim to. Za tu dobu vzniklo na sta knih, dramát, článků, úvah, fejetonů, dokonce i cyklů vězeňských dopisů. Z posledního příkladu plyne, že některá z těchto děl vznikala za mimořádně svízelných podmínek, všechna pak s vědomím, že nebudou zveřejněna, že moc učiní vše, aby je znepřístupnila a umlčela. Lze předpokládat, že ti, kteří za tak nepříznivých okolností v sobě našli odhodlání tvořit, neshlčeli nic z toho, co považovali za potřebné povědět. V úhrnu jejich díla obsahují nepochybně více potřebné sebereflexe i poznání o stavu, v němž se nacházíme, než by mohl obsahovat jakýkoliv text, který

by autoři těchto děl společně vytvořili a podepsali. Lze namítnout, že to, co se spisovatelé /stejně jako ostatní tvůrci nezávislé kultury/ snažili během dvou posledních desetiletí vyslovit, dorazilo jen k nemnohým. K tomu, aby se jejich dílo stalo veřejně přístupným tak, jak tomu bývá zvykem v každé kulturní anebo aspoň trochu zdravé společnosti, se nedostávalo potřebné svobody.

Kdyby se tedy spisovatelé rozhodli pojmenovat to společné a nejzákladnější, o čem by měli usilovat, bezpochyby by se dožadovali téhož, čeho se dožadovaly i předchozí spisovatelské generace ve svých svoláních a prohlášeních. Dožadovali by se větší svobody.

Svobodu ovšem nepřiblíží žádný manifest. Nic z toho, co lidé touží uslyšet, veřejně nezazní, pokud k svobodě nebudou směřovat ti, kteří dosud čekají, že někdo jiný za ně převezme břímě jejich usilování.

Ivan Klíma

92